

Språkspalten

Innlegg på inntil 400 ord om medisinsk terminologi og om språk generelt samt tips til spalten sendes tidsskriftet@legeforeningen.no

Ph uttales f unntatt i knapphull og kjepphest

Vi tar her for oss norsk skrivemåte for antibiotika. Den varierer mye i sentrale norske skrifter. Vi finner det lite rasjonelt ikke å ha en felles standard.

Språk har alltid vært i endring. Det er ikke lenge siden skrivemåtene «chauffeur» eller «citron» var i vanlig bruk på norsk. For å kunne beholde et presist, godt fungerende språk kreves oppdatering og pleie.

Norsk har et lite utbredelsesområde, og språkgrenser viskes ut av data, film, popmusikk, utdanning osv. I medisinen bombarderes vi av akronymer og engelske uttrykk. Det er viktig å finne gode norske betegnelser på begreper og benytte norsk skrivemåte. Man oppdager ikke sjelden at engelske betegnelser bare delvis er forstått, selv om de brukes friskt. Ofte er det lettere å finne norske ord når begrepet er helt klart for en.

Navn på antibiotika

For medikamenter er det et spørsmål om fornorsking av navn på spesialiserte stoffer som har engelsk og latinsk navn fra før (1). Det er enighet om at en tilpasning til norsk er ønskelig. Med utgangspunkt i antibiotika vil vi kort pirke litt i emnet slik det fremstår for oss.

Det kan ligge dulgte begrunnelser i valg av skrivemåter på antibiotika for alt vi vet. I en liste over kefalosporiner (2) finner vi 29 ulike i fem forskjellige grupper. Hvorfor ceph- på engelsk skrives ceph- i cephaloridine, cephalexin og cephalothin og cef- i resten er ikke klart for oss. Vi noterer at noen kefalosporiner på engelsk ender på -e, men ikke alle. Man kan blamere seg ved ikke å vite at gentamicin skrives med -i- mens tobramycin skrives med -y-, også på norsk. Grunnen er: De førstnevnte er produsert av *Micromonospora* spp, de siste av *Streptomyces* spp (3).

For å vinne gunstig plass i rekvirentenes engammer er betydelig anstrengelse nok nedlagt for å finne fengende preparatnavn: Sinequan kan man ikke klare seg uten, og Fortum er sterkt. Generiske navn kan også stimulere underbevisstheden, som for eksempel engelske *cefotetan* og *cefixime*. I Norge er bare sju kefalosporiner i bruk hittil – vi får håpe dette varer ved. En meget

innsiktsfull kollega, noterte med høy konsentrasjon gullkorn om kefalosporiner som en avansert amerikansk foreleser strødde utover oss. Plutselig stupte kollegaen over oss: «Hvilket var det?» Langt ute i et detaljert foredrag var det ikke-approberte gruppenavnet «cef-you-name-it» nevnt. Det skal noe til å holde små bokstaveringsforskjeller fra hverandre – deretter skal kobling til ikke ubetydelige terapeutiske og økologiske forskjeller foretas. Fluorokinolonene inneholder også dusinvis av ulike stoffer. Her vil administrasjonene i helseforetakene nok merke seg *sparfloxacin* – eller kanskje *grepafloxacin*.

Norske betegnelser

Vår interesse beror på at vi finner det upraktisk og tidsødende ikke å vite hva man skal holde seg til. Vi har derfor sett på *Norsk legemiddelhåndbok 2001* (4), *Felleskatalogen 2003* (5), *Skikk og bruk i Tidsskriftet* (6), Arbeidsgruppen for antibiotikas spørsmål (AFAs) utgivelser (7), *Norske legemiddelstandarder 2002* (1) og en engelsk (8) og en amerikansk kilde (2). Noen eksempler er gitt i tabell 1.

Norsk legemiddelhåndbok og Anatomisk terapeutisk kjemisk (ATC) legemiddelregister i *Felleskatalogen* (gul del) ser rimelig samstemte ut. Uten at prinsipper for norsk skrivemåte er gitt, ser det ut til at ph er blitt f. Noen c-er er blitt k der det passer med uttalen, som i kloramfenikol og klindamycin, men -cyklin, -cillin (-killin kan være drøyt) og -mycin. Colistin uttales med k men forblir med c i begge bøker. X-er er blitt til ks – men hvorfor ikke i ceftriaxon? Z-er beholdes. E på slutten av navn sløyfes. Sammensatte stoffer som penicilliner og β-laktamaseinhibitorer omtales i ATC-systemet upresist som ampicillin og enzym-inhibitor (hvilket enzym og hvilken inhibitor?). Dette er uhensiktsmessig i faglige tekster. Andre velger den enkle måten med bindestrek (ampicillin-klavulanat). Cilastatin er prinsipielt en annen slags inhibitor og bør skrives annerledes.

Felleskatalogens gule del lister midler som er registrert i Norge med stort sett fornorskede navn. I preparatomtalene (hvit del) er virkestoffet angitt på latin. Stoffets navn finnes i selve brødteksten med norsk stavemåte (tab 1).

Norsk legemiddelhåndbok følger stort sett farmakopéens fastsatte norske skrivemåte, mens AFA opererer med mindre fornorskede skrivemåter.

Etter diverse telefoner – vi er nok trege – fikk vi noe større innsikt i boken *Norske legemiddelstandarder 2002* (1). Den har i sin del 2 en nyttig ordliste med kolonner med latinske, engelske og ikke minst *fastsatte norske navn*. Fastsettelse av bl.a. norske navn på legemidler som gjelder for alle som har adgang til å tilvirke eller selge legemidler, er gitt i Forskrift for legemidlers kvalitet, standard m.m. Så dette må være en viktig kilde. Her finner vi for eksempel ceftriaxon og kolistin. Ved forespørsel til Den norske farmakopékommisjon (rådgivende overfor Statens legemiddelverk) oppgis at man ikke har klart formulerte regler for hvordan man bestemmer norsk skrivemåte. Men for antibiotika synes skrivemåten rimelig konsekvent, selv om praksis for når c blir k synes noe uklart. Vi finner ikke gruppenavn og sammensatte preparater i boken. Når stoffene innlemmes i den europeiske farmakopéen, tas de inn i Norske legemiddelstandarder.

Tidsskriftet har få oppslagsord for antibiotika. Man vil ha kefalosporiner og tetrasykliner som samlenavn for gruppene Dette støttes av Lindskog (9), mens Øyri inntar andre standpunkter (tab 1) (10). Kefalosporinens navn stammer fra en soppstamme

« 'tis the season to be jolly....» – god yule

Som eksempel på språks utvikling er «yule» et annet ord for «Christmas» på engelsk; kfr. «yuletide» i den flotte waliske julesangen «Deck the hall» (12). I gammelengelsk (géol) er uttrykket muligens lånt fra nordisk. Høytidens navn er fra førkristen tid (13). Falk & Torp kan melde at festen opprinnelig var 12. januar, men at Håkon den gode hos oss befalte den lagt til første juledag. De angir også forunderlig nok at franske «joli» og engelske «jolly» har samme opprinnelse som jul (14). For ordens skyld: «jolly good» kan likevel ikke oversettes med julegodt – så ha en glad jul.

Tabell 1 Utvalgte eksempler på skrivemåten for noen antibiotika i noen viktige norske fagpublikasjoner

Felleskatalogen 2003 (5)	Norske legemiddelstandarder 2002 (1)	Tidsskrift for Den norske lægeforening 1997 (6)	Norsk legemiddelhåndbok 2001 (4)	Arbeidsgruppen for antibiotikas spørsmål 1994 (7)	Norsk medisinsk ordbok 2003 (10)	
Under anatomisk terapeutisk kjemisk legemiddelregister	Under virkestoffer/ i teksten					
Amokisicillin og enzymhemmer	Amoxicillin. Clavulan./ Amokisicillin; klavulansyre	Ikke angitt	Ikke angitt	Amokisicillin-klavulan	Amokisicillin-klavulanat	Amokisicillin (tilblanda klavulansyre)
Ceftriaxon	Ceftriaxon/ Ceftriakson	Ceftriaksonnatrium	Ikke angitt	Ceftriaxon	Ceftriaxon	Ceftriaxon
Colistin	Colisinnatriummetansulfonat/Colistin	Kolistin sulfat	Ikke angitt	Colistin	Colistin	Colistin
Cefalosporiner		Gruppenavn ikke angitt	Kefalosporin			Cefalosporinar
Piperacillin og enzymhemmer	Piperacillinnatrium. Tazobactamnatrium/ Piperacillin, tazobactam	Piperacillinnatrium. Ikke angitt.	Ikke angitt	Piperacillin-tazobaktam	Piperacillin-tazobactam	Piperacillin. Tazobactam
Tetracycliner	Tetracycliner	Gruppenavn ikke angitt	Tetrasykliner	Tetracycliner	Tetracycliner	Tetrasyklin Skrivemåten er ofte tetracyclin
Sulfonamider og trimetoprim		Gruppenavn ikke angitt	Ikke angitt	Sulfonamider og trimetoprim	Cotrimoxazol	Sulfonamid. Trimetoprim.
Sulfametoksazol og trimetoprim	Sulfamethoxazol. Trimethoprim/Trimetoprim og sulfametoksazol	Sulfametoxazol. Trimetoprim	Trimetoprim-sulfa	Trimetoprim-sulfametoksazol	Trimetoprim-sulfametoksazol	Trimetoprim. Sulfametoxazol

med det latinske artsnavnet *Cephalosporium acremonium* – isolert fra Cagliaris kloakk i 1945. Etter taksonomiske fremskritt heter produsentorganismen nå *Acremonium chrysogenum* (3). Stavelsen cephalo- (gjelder hodet) kan altså føre til språklig hodepine. Den føres ofte helt tilbake til greske *kephalē-*, og dette føres som argument for å skrive kefalosporin på norsk. Dette på tross av at det ikke er noen vi har støtt på i Norge og veldig få vi har hørt internasjonalt, som uttaler cefalosporinene med k. Etter Øyri kan man skrive cef- eller kef- (10). Men ordstammen har eldre røtter: I protoindoeuropeisk er det *ghebh-el-*. Av samme rot springer det norske *gavl* og engelske *gable* også ut (husets hode?).

Diskusjon

Det er etter vår mening lite nyttig å ha absolutte meninger på dette feltet; det er åpenbart vanskelig å være konsekvent. Men argumentet om at det ligger en betydelig rasjonaliseringsgevinst i å være enige om norske generiske navn på antibiotika (og andre medikamenter), er sterkt.

Rot med medikamentnavn kan føre til feiltolkning. Innkjøp av generiske produkter er nå sterkt innarbeidet. Det krever at legene og andre kan skille mellom nokså like generiske navn. Hvis skrivemåten i tillegg ikke er fast, kan man kunne forveksle midler. Ved Radiumhospitalet besluttet man i 1997 at man i journaler og på kurver skulle bruke generiske antibiotikanavn (11) – for lettere

å kunne koble navn i litteratur og laboratorieresvar med klinisk praksis. Vedtaket er ikke fulgt opp. Vi tror ikke man kommer utenom en slik ordning hvis man skal sikre kvalitet i bruk av antibiotika. Erfaring viser at ikke alle mestrer sammenhengen mellom et kjent klingende preparatnavn og det tilsvarende generiske navnet. Hvis dette fører til urasjonelt eller rett og slett feil antibiotikavalg, er det lite heldig.

Som det synes av vanskene med å enes om norske antibiotikanavn, er det mange grunner til flisespikking på kjøpfester her. Man liker best det man er vant til. Men lett avkortet etter Per Albin Hanssons (svensk stasminister, 1885–1946) berømte utbrudd kunne det være fristende å uttrykke: «Någon jäkla ordning måste det va'...» Til glede for mange, også Tidsskriftet, er det mye å vinne på en enighet om skrivemåten av antibiotika (og andre legemidler), gjerne med *Norske legemiddelstandarders* (1) *fastsatte norske navn* som mønster. Samarbeid mellom fagmiljøene kunne sikkert bidra til å løse de vanskeligste spørsmålene. En navnsetting som alle også kjente til, ville være svært nyttig.

E. Arne Høiby

arne.hoiby@fhi.no
Nasjonalt folkehelseinstitutt
Postboks 4404 Torshov
0403 Oslo

Harald Olsen

Radiumhospitalet

Litteratur

1. Norske legemiddelstandarder 2002. Oslo: Statens legemiddelverk, Gyldendal, 2001.
2. Murray PR, Baron EJ, Pfaller MA, Jorgensen JJ, Tenover FC, Tenover FC, red. ASM manual of clinical microbiology. 8. utg. Washington, D.C.: American Society of Microbiology, 2003.
3. Mascaretti OA. Bacteria versus antibiotics. An integrated approach. Washington, D.C.: American Society for Microbiology, 2003.
4. Vennerød AM, red. Norsk legemiddelhåndbok for helsepersonell 2001. Oslo: Foreningen for utgivelse av norsk legemiddelhåndbok, 2001.
5. Felleskatalog over farmasøytiske spesialpreparater markedsført i Norge 2003. Oslo: Felleskatalogen AS, 2003.
6. Skikk og bruk i Tidsskriftet. Oslo: Den norske lægeforsking, 1997. (www.legeforsking.no/tidsskriftet/skbruk (3.11.2003).)
7. Arbeidsgruppen for antibiotikas spørsmål. Resistensbestemmelse av bakterier. Oslo: Norsk forening for medisinsk mikrobiologi, Norsk forening for infeksjonsmedisin, 1994.
8. Andrews JM, BSAC Working Party on Susceptibility Testing. BSAC standardized disc susceptibility testing method. J Antimicrob Chemother 2001; 48 (suppl 1): 43–57.
9. Lindsog BI. Universitetsforlagets store medisinske ordbok. Oslo: Universitetsforlaget, 1998.
10. Øyri A. Norsk medisinsk ordbok. 7. utg. Oslo: Samlaget, 2003.
11. Høiby EA, Sandven P, Lassen J, Kvaløy S, Vorkinn E, Holte H et al. Antimikrobielle midler. Grunnlag for fornuftig bruk. Oslo: Det Norske Radiumhospitalet, 1997.
12. Deck the hall. Walisisk carol. I: Tenn lys. 173 sanger til advent og jul. Oslo: Norsk Musikkforlag, 2001.
13. Barnhart RK, Steinmetz S, red. Chambers dictionary of etymology. New York: Chambers, 1988.
14. Falk H, Torp A. Etymologisk ordbog over det norske og det danske sprog. Oslo: Bjørn Ringstrøms Antikvariat, 1991 (Faksimile; verket kom opprinnelig ut 1903–06).